

Література:

1. Болтарович З. Є. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. Київ : Наук. думка, 1976. 139 с.
2. Борисенко В. Й. Нариси з історії української етнології 1920–1930-х років. Київ : Унісерв, 2002. 88 с.
3. Боряк О. О. Матеріали з історії народознавства в Україні : каталог етнографічних програм (друга половина XVIII–XX ст.). Київ : Українознавство, 1994. 123 с.
4. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. Київ : Мистецтво, 1995. 335 с.
5. Глушко М. С. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с.
6. Мазур І. В. Значення програмних документів в процесі збирацької та науково-дослідницької діяльності в Україні другої половини XIX – початку XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (39). С. 116–128.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-9>

ETHNOPSYCHOLOGICAL EDUCATION AS A WAY OF PRESERVING OF THE NATIONAL SPIRITUAL HERITAGE

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ

Marchenko O. G. Марченко О. Г.

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Sociology and Psychology Kharkiv National University of Internal Affairs Kharkiv, Ukraine *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціології та психології Харківський національний університет внутрішніх справ м. Харків, Україна*

Одним із ключових завдань закладів вищої освіти є підготовка майбутніх фахівців до продуктивної діяльності в умовах поліетнічного та полікультурного суспільства, яка забезпечується сформованою здатністю до «міжкультурного діалогу, безконфлітного спілкування з представниками інших мов, культур, релігій для збереження миру на

планеті» [3, с. 1]. Помічено, що в умовах воєнної агресії, яка була розв'язана РФ, посилюється інтерес здобувачів вищої освіти до визначення природи виникнення міжетнічних конфліктів, пошуку шляхів їх подолання, збереження національної культурної спадщини. Будучи у статусі вимушених переселенців, багато студенток стикнулися з проблемою налагодження міжкультурної комунікації у країнах Європи, Північної Америки тощо. Зазначені питання знаходяться у фокусі культурологічних досліджень етнопсихології, які спрямовані на виявлення особливостей національної культури, ціннісних орієнтацій, символічного світу представників певної етнічної спільноти.

Зауважимо, що навчальна дисципліна «Етнопсихологія» включена до обов'язкових компонентів освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» (практична психологія), що свідчить про її значущість у підготовці до професійної діяльності психолога. Мета навчальної дисципліни полягає в розумінні магістрантами психологічних законів впливу етнічної та культурної належності на життя людини, дослідженні найбільш загальних тенденцій й закономірностей взаємодії та культурних відносин між різними етносами.

У межах етнопсихології вважається, що міжетнічний конфлікт може бути спровокований таким механізмом міжгрупового сприйняття, як етноцентризм, тобто сприймання елементів своєї культури як «звичних» і «правильних», а елементів іншої культури – як «незвичних» і «неправильних», оцінка цінностей, норм, ролей звичай власної групи як універсальних, уявлення про те, що для людини звично співпрацювати з членами власної групи, допомагати їм, надавати перевагу своїй групі, пишатися нею і не довіряти чи навіть ворогувати з членами інших груп (М. Бруер і Д. Кемпбелл).

Значення нації як найвищої форми існування етносу полягає в тому, що вона створює стійку культурну спадщину, причому ставлення до історії та культури своєї етнічної спільноти є одним із визначальних складників національної свідомості. Культура в контексті етнопсихологічних досліджень визначається як спосіб диференціації народів, у той же час, передача інформації про схоже та відмінне між різними культурами та їх представниками визначається одним із способів вирішення міжетнічного конфлікту. Так, В. Павленко зазначає, що внаслідок будь-якої спроби знищити систему культурних цінностей іншого етносу втрачаються міжнаціональні контакти, виникають бар'єри у спілкуванні, що призводить до закритості, самозахисту та захисту власної самобутньої культури [4, с. 321], що ми й могли спостерігати на прикладі політики РФ, яка була спрямована на руйнування цілісності, незалежності та самобутності України. Пізніше ця політика переросла у повномасштабне вторгнення РФ в Україну.

Необхідно відзначити, що розуміння національної культурної спадщини в етнопсихологічному контексті та за нормативними документами міжнародного значення дещо різняться. Так, за узагальненнями американського антрополога М. Херсковіца [4], культура – це все, що не є природою та створюється людьми: будівлі, знаряддя праці, способи приготування їжі, соціальні впливи, вербальна і невербальна комунікація, виховання дітей, релігія, естетичні вподобання, філософія і т. ін. З цієї точки зору культурна спадщина інтегрує як матеріальні, так і духовні продукти життєдіяльності людини. Цей розподіл є досить умовним, оскільки матеріальна та духовна культура знаходяться в діалектичному взаємному зв'язку. Так, у матеріальних речах «опредмечуються» знання, вміння, цінності, норми, закони, правила поведінки, світогляд, тобто елементи нематеріальної культури. У свою чергу оперування реальними предметами генерує певні ідеї щодо їх вдосконалення (поштовх до винахідницької, раціоналізаторської діяльності), твори мистецтва пробуджують духовний світ особистості, сприяють розвитку її уяви, пошуку сенсу в історичних і поточних подіях.

За Конвенцією про захист культурних цінностей під час збройного конфлікту (Гаазька конвенція, 1954 р.), поняття «культурні цінності» включає, зокрема:

- рухоме чи нерухоме майно, яке має велике значення для культурної спадщини кожного народу;
- інші предмети, що становлять художній, історичний або археологічний інтерес;
- будівлі, призначенням яких є збереження або демонстрація рухомих культурних цінностей (наприклад, музеї та бібліотеки) [1].

Тож, за Гаазькою конвенцією культурною спадщиною вважаються виключно матеріальні цінності. Міжнародний Реєстр культурних цінностей, що перебувають під спеціальним захистом Організації Об'єднаних націй (ООН), складається та ведеться Генеральним секретарем ООН [2].

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Етнопсихологія» обговорювалися історичні та психологічні аспекти формування менталітету українського народу як системи переконань, уявлень і поглядів, національної обізнаності українців, відтворення ними досвіду попередніх поколінь, носіями якого були українське козацтво, а також такі сторичні постаті, як Іван Мазепа, Богдан Хмельницький та ін. Згадали, що саме у середовищі українського козацтва сформувалися паростки системи європейських цінностей, зокрема, уявлення про права людини та необхідність їх відстоювання. Торкнулися питань етнічної картини світу, вільнолюбства та працелюбності, патріотизму та консолідації, які вирізняють українство серед інших етнічних спільнот. Водночас відзначили, що українському народові притаманні ліризм,

багатство емоційної сфери, що, без сумніву, посприяло формуванню багатой духовної культури українського народу.

Так, при вивченні внеску вітчизняних науковців у розвиток етнопсихології, ми вважали за необхідне зупинитися на вивченні культурно-філософської спадщини українського Сократа, харківського Діогена Григорія Сковороди (1722–1794). Ми продемонстрували магістрантам світлини дома-музею Г. С. Сковороди в селі Сковородинівка до та після вторгнення рф (у 2011 р. і 2022 р. відповідно).

Рис. 1. Дом-музей Г. С. Сковороди (2011 р.)

При цьому підкреслили, що незважаючи на руйнацію будівлі музею, найцінніші експонати були вивезені та збережені, а головне – в пам'яті української нації назавжди залишаться поезії Г. С. Сковороди та його афоризми («Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним», «Світ ловив мене та не спіймав», «Бог схожий на багатий фонтан, що наповнює різні посудини за їхньою місткістю. Над фонтаном напис: «Нерівна всім рівність» та ін.).

Рис. 2. Дом-музей Г. С. Сковороди після авіаудару рф 6 травня 2022 р.

Тож, у процесі обговорення з магістрантами сутності поняття «культурна спадщина» ми дійшли висновку, що духовна культурна спадщина, яка зосереджена у символічному світі, фольклорних образах, ідеологічних і політичних переконаннях, патріотизмі як русі за збереження та розвиток національних традицій, мови, літератури,

мистецтва і т. ін. міцніша за матеріальну та не може бути знищена внаслідок застосування зброї та руйнації.

Література:

1. Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_721.

2. Гаазька конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту. Юридична енциклопедія. У 6 т. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Біжана, 1998-2004.

3. Зеленьська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2012. 20 с.

4. Павленко В. М. Етнопсихологія: підручник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 448 с.

5. Herskovits M. Les bases de l' anthropologic cultural. Paris: Port, 1967.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-10>

FOLKLORE CULTURAL TRADITIONS IN THE UKRAINIAN NATIONAL THEATER

ФОЛЬКЛОРНІ КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕАТРИ

Matvieieva K. V. Матвєєва К. В.

*Member at Young Scientists Council
at the Ministry of Education
and Science of Ukraine,
PhD Student*

*Kyiv National University of Culture
and Arts*

Kyiv, Ukraine,

*Assistant at the Department
of Philosophy and Pedagogy
Dnipro University of Technology
Dnipro, Ukraine*

*член Ради молодих учених при
Міністерстві освіти і науки України,
аспірантка*

*Київський національний університет
культури і мистецтв*

м. Київ, Україна,

*асистент кафедри філософії
і педагогіки*

*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Важливим аспектом відтворення культурної «пам'яті української нації, відчуття національної ідентичності та збереження культурних цінностей являє собою процес кодування у фольклорі, що як і мова є